

Johan van Hasseltweg 2B1
1022 WV Amsterdam

t +31 (0) 20 624 30 44
info@ferro-explore.nl
www.ferro-explore.nl

Afhakers lokale democratie

Een kwalitatief verkennend onderzoek

Definitieve rapportage

Versie 1.1

Op verzoek van
het ministerie van
Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Auteur(s)
Miriam Winninghoff

Projectnummer
5781

Datum
15 juni 2018

Inleiding		1
1	Achtergrond	1
2	Doelstelling, probleemstelling en onderzoeksvragen	2
3	Methode van onderzoek	3
4	Respondentselectie	5
5	Projectteam	6
6	Algemeen	6
Resultaten		7
1	Identificatie met buurt of gemeente	7
2	Beeld van wat de gemeente (wel en niet) doet	11
3	Mate waarin men zich vertegenwoordigd voelt in de gemeente?	13
4	Motieven om al dan niet te stemmen	14
5	Wat kenmerkt goed gemeentebestuur	17
6	In uitvoering: op welke wijze wil men wel of niet betrokken worden bij besluiten van de gemeente?	21
Conclusies en inspiratie voor oplossingsrichtingen		24
1	Aanleiding	24
2	Conclusies	24
3	Inspiratie voor oplossingsrichtingen	25
Bijlage I: Gespreksleidraad		27

Inleiding

1 Achtergrond

In het kader van het programma Versterking Democratie & Bestuur van het ministerie van BZK worden de visies en behoeften van verschillende doelgroepen op de (werking van de) democratie in kaart gebracht. De overheid is bezig om de afstand tussen burger en politiek te verkleinen. Bijvoorbeeld door burgerparticipatie in steden en dorpen te stimuleren. De relatie tussen burgers en overheid verandert bovendien door actuele maatschappelijke ontwikkelingen. Ook omdat gemeenten steeds vaker taken krijgen van de Rijksoverheid. Actieve burgers willen daarnaast niet dat de overheid alles voor hen oplost. Ze willen zelf problemen in hun wijk of stad oplossen. De overheid kan hen daarin ondersteunen.

Lokale politiek wordt zodoende in potentie steeds belangrijker in het leven van de burger. Echter, een aanzienlijke groep burgers toont weinig interesse of participatiedrang voor met name de lokale democratie. Het continu onderzoek burgerperspectieven (COB) van het SCP¹ toonde al in 2013 in aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen aan dat Nederlanders in vergelijking met andere Europeanen weinig belangstelling hebben voor de lokale politiek². Nederlanders ervaren een grotere afstand tot gemeenteraadsleden dan tot leden van de Tweede Kamer. Toch laat het COB anderzijds zien dat er opvallend meer vertrouwen en tevredenheid is over de lokale dan de landelijke politiek. 79% van de ondervraagden geeft een voldoende (gemiddeld rapportcijfer: 6,4) voor het bestuur van de eigen gemeente versus 57% voor de politiek in Den Haag (gemiddeld een 5,5), en het verschil in waardering wordt trendmatig groter³. Tegelijk blijkt de mindere interesse in lokale politiek ook uit het mediagebruik en informatiebehoefte: mensen volgen vaker het landelijke politieke nieuws (77%) dan het lokale (57%) en ze praten vaker met vrienden en familie over landelijke politieke kwesties (92%) dan over lokale (75%)⁴. Het merendeel van de mensen in de samenleving die afgehaakt zijn van de politiek, bestaat uit lager opgeleiden. Uit onderzoek komt vaak naar voren dat deze groep stelselmatig minder vertrouwen in de politiek heeft dan hoger opgeleiden⁵. Zij interesseren zich niet (meer) voor de politiek en nemen niet meer deel aan politieke processen. Uit het lokaal Kiezersonderzoek blijkt dat binnen deze doelgroep de opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen beduidend lager is⁶.

¹https://www.scp.nl/Onderzoek/Bronnen/Beknopte_onderzoeksbeschrijvingen/Continu_onderzoek_burgerperspectieven_COB

² SCP, Continu Onderzoek Burgerperspectieven 2014|4, p. 24

³ SCP, Continu Onderzoek Burgerperspectieven 2018|1, p. 30

⁴ SCP, Continu Onderzoek Burgerperspectieven 2018|1, p. 24

⁵ E.g. SCP, Continu Onderzoek Burgerperspectieven 2009|3, p. 23

⁶ Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2016). Lokaal Kiezersonderzoek 2016. Stichting Kiezersonderzoek Nederland, p. 33

Daarbij zijn lager opgeleiden in sterke mate ontevreden over mogelijkheden om te participeren in de democratie⁷ in vergelijking met hoger opgeleiden. Ook zijn lager opgeleiden vaker van mening dat ze geen rol (kunnen) spelen in het lokale bestuur⁸. Wat betreft de participatiemogelijkheden hebben lager opgeleiden in tegenstelling tot hoger opgeleiden een voorkeur voor directe democratie⁹ en meer inspraak zoals het lokaal referendum¹⁰. Het SCP constateerde dat er bij lager opgeleiden een sterke samenhang is tussen de opvatting dat politici niet luisteren en de opvatting dat het goed zou zijn als burgers directer invloed hebben op belangrijke beslissingen¹¹.

Verdiepend inzicht gewenst in (potentiële) politieke afhakers in de categorie lager opgeleiden

Aangezien opleidingsniveau een steeds belangrijker demografisch kenmerk lijkt te worden voor de houding t.o.v. politiek en bestuur, wil het programma Versterking Democratie & Bestuur de politieke vervreemding binnen de categorie van lager opgeleiden in relatie tot de lokale democratie nader onderzoeken.

De doelgroep van dit nadere onderzoek wordt gevormd door: (potentiële) politieke afhakers in de lokale democratie, en dan met name binnen de categorie lager opgeleiden. Het gaat hierbij om Nederlandse burgers met een MBO-diploma of lager van minimaal 18 jaar. Zij moeten in ieder geval de mogelijkheid hebben om betrokken te zijn bij democratische processen (zoals stemmen bij verkiezingen), en het moet duidelijk zijn, of het vermoeden moet bestaan, dat zij niet politiek actief zijn en zich ver houden van (de meeste) democratische processen.

2 Doelstelling, probleemstelling en onderzoeksvragen

Doelstelling

Het doel van het onderzoek is met de doelgroep in gesprek te gaan over hun standpunten en attitude over de lokale democratie, met als einddoel om handelingsperspectieven te formuleren die helpen de doelgroep meer bij de lokale politiek te betrekken.

⁷ Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2016). Lokaal Kiezersonderzoek 2016. Stichting Kiezersonderzoek Nederland, p. 36

⁸ Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2016). Lokaal Kiezersonderzoek 2016. Stichting Kiezersonderzoek Nederland, p. 51

⁹ SCP, Continu Onderzoek Burgerperspectieven 2016/1, p. 38

¹⁰ Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2016). Lokaal Kiezersonderzoek 2016. Stichting Kiezersonderzoek Nederland, p. 36

¹¹ SCP, Continu Onderzoek Burgerperspectieven 2018/1, pp. 29-30

Probleemstelling

De probleemstelling luidt:

Welke opinies en attitudes spelen er onder lageropgeleide politieke afhakers met betrekking tot de lokale democratie? En welke positieve potentie is er onder deze groep die als startpunt kan worden gebruikt om hen bij de politiek te betrekken?

Onderzoeksvragen

De probleemstelling is vertaald in de volgende onderzoeksvragen:

- Welke opvattingen en associaties roept de gemeente op bij respondenten? Heeft men een beeld wat de gemeente wel en niet doet?
- Wat moet er volgens respondenten in de buurt veranderen en hoe zou de gemeente dit moeten aanpakken?
- In hoeverre voelt men zich vertegenwoordigd in de gemeente?
- In welke mate identificeert men zich met de buurt of gemeente?
- In hoeverre is men geïnteresseerd in de politieke besluitvorming en de uitkomsten van de besluiten die genomen worden in de gemeente?
- Wat zijn volgens de respondenten de grootste prioriteiten van de gemeente en waarom?
- Waarop in de gemeente zou men meer invloed willen hebben?
- In welke mate en op welke wijze willen respondenten wel of niet betrokken worden bij besluiten van de gemeente?
- Welke motieven haalt men aan om niet te stemmen/participeren?
- Waaraan moet een goed wethouder/raadslid/burgemeester voldoen?

3 Methode van onderzoek

4 focusgroepen van 2 ½ uur

Er is verkennend kwalitatief onderzoek uitgevoerd in de vorm van 4 focusgroepen van 2½ uur met elk 7 respondenten uit de doelgroep. Twee groepen met inwoners van Rotterdam, op 17 mei 2018, en twee groepen met inwoners van Amersfoort, Leusden en Soest, op 24 mei 2018.

Ruwe opzet focusgroepen

- In alle groepen is gestart met het verankeren van positieve waarden die een rol spelen bij wat de doelgroep belangrijk vindt voor de eigen woonplaats aan de hand van 23Plus1 kaartjes (een toelichting volgt aan het eind van deze paragraaf). Elke respondent heeft de gekozen kaartjes plenair toegelicht. Dit is nadrukkelijk nog niet vanuit het bestuurlijk-politieke perspectief gedaan, gewoon puur hoe zij het zelf zien.

- Vervolgens is met de doelgroep verder gepraat over wat dit betekent voor, en vraagt van, de politiek en het bestuur op gemeenteniveau. Allereerst hebben de respondenten ook hier weer kaartjes uitgekozen die iets uitdrukken van wat zij belangrijk vinden voor 'goed bestuur van de gemeente'. Allereerst zijn spontane reacties, opvattingen en emoties besproken. Later is (voor zover nog niet spontaan aan de orde gekomen) ook specifiek ingegaan op hoe er meer aansluiting en betrokkenheid kan worden gecreëerd tussen politiek/bestuur en de doelgroep, welke ideeën men hiervoor heeft.

De gesprekken zijn gevoerd aan de hand van een gespreksleidraad die in nauw overleg met de opdrachtgever is opgesteld. De gespreksleidraad is opgenomen in de bijlagen.

Het veldwerk is uitgevoerd op 17 mei, op de onderzoekslocatie van Bureau Fris te Rotterdam, en op 24 mei op de onderzoekslocatie van Respondenten.nl te Amersfoort. Vertegenwoordigers van de opdrachtgever hebben het veldwerk gevolgd via een spiegelwand (Rotterdam) of gesloten videocircuit (Amersfoort). Alle gesprekken zijn genotuleerd en opgenomen op dvd. Ferro Explore! onderschrijft de ESOMAR-richtlijnen voor het uitvoeren van veldwerk. Dit houdt onder meer in dat de opnames van de gesprekken in eigendom blijven van Ferro Explore!, en dat ze alleen met uitdrukkelijke toestemming van de respondenten uit handen gegeven mogen worden voor intern gebruik. De opdrachtgever borgt de privacy van de respondenten (mede door ondertekening van een verwerkersovereenkomst).

23Plus1

We geven hier een nadere toelichting bij de manier waarop de positieve waarden in kaart zijn gebracht die een rol spelen bij wat de doelgroep belangrijk vindt voor de eigen woonplaats. Dit is gedaan aan de hand van 23Plus1 kaartjes. De deelnemers uit de groepen konden kiezen uit een set van 24 kaartjes. De opdracht was om waarden te kiezen die passen bij wat men zelf belangrijk vindt voor de eigen woonplaats. De 24 waardenkaartjes representeren elk een waardenset die gevisualiseerd wordt in een combinatie van twee waarden die gerepresenteerd wordt door vier afbeeldingen. De kaartjes vormen bij elkaar het hele palet van menselijke eindwaarden. De keuze van de waarden die betrekking hebben op een bepaald veld gaat intuïtief. De set met kaartjes is uitgebreid kwalitatief en kwantitatief getoetst. De keuzes die men maakt voor de kaartjes zeggen iets over aan welke waarden een bepaald onderwerp appelleert. Een waarde is per definitie positief: het wordt beschouwd als een algemene drijfveer voor handelen. De keuze voor de kaartjes zegt dus iets over de drijfveren die men ziet als belangrijk bij het onderwerp.

De kaartjes vallen in vijf 'hoofdgroepen':

- Basics, is de groep van waarden die gaan over de waarden die iets lager in de Maslow hiërarchie staan en die te maken hebben met het zoeken van veiligheid en geborgenheid. De waarden kaartjes zijn: Idealisme-Betere wereld, Veilig-Beschermd, Verbonden-Samen, Warm-Zorgzaam, Loyaal-Moreel en Orde-Structuur.
- Ambition, is de groep van waarden die gaan over prestatie en de drang om dingen te bereiken. De waardenkaartjes zijn: Uitdaging-Winnen, Prestatie-Vooruitgang, Bezit-Verzamelen, Invloed-Leiderschap, Trots-Zelfverzekerd, Aanzien-Prestatie, Vaardig-Talent en Waardering-Erkenning.
- Self-development, is de groep van waarden die wat hoger in de Maslow-hiërarchie staan en die betrekking hebben op de geestelijke ontwikkeling van de mens. De waardenkaartjes zijn: Ongebonden-Onafhankelijk, Speels-Plezier, Ontspannen-Zorgeloos, Ontdekken-Nieuwsgierig, Creatief-Fantasie, en Individueel-Uniek.
- Vitality, is een groep bestaande uit twee waardenkaartjes over gezondheid en vitaliteit. De waardenkaartjes zijn: Gezondheid-Voeding en Fit-Sportief.
- Attraction, is een groep van twee waardenkaartjes die betrekking hebben op aantrekkingskracht en schoonheid. De waardenkaartjes zijn: Mooi-Schoonheid en Sexy-Opwindend.

4 Respondentselectie

De respondentselectie is uitbesteed aan professionele selectiebureaus die de respondenten hebben geselecteerd uit bestanden die zij hiervoor hebben aangelegd.

De respondenten zijn geworven aan de hand van criteria die door Ferro Explore! in samenspraak met de opdrachtgever zijn opgesteld. De respondenten hebben de volgende kenmerken:

- Allen lager opgeleid (MBO diploma en lager). Circa de helft heeft MBO niveau 4, de andere helft is lager opgeleid.
- Allen stemgerechtigd.
- Geen, weinig of matige interesse in lokale politiek. Zijn politiek niet actief.
- Een groot deel stemt niet bij de gemeenteraadsverkiezingen, enkelen doen dit wel (maar geven aan weinig interesse te hebben in de lokale politiek).
- Spreiding naar leeftijd, geslacht en werkend (type werk) en niet werkend (bijstand, pensioen, arbeidsongeschikt).
- Twee groepen in Rotterdam, met inwoners van Rotterdam voor het stedelijk perspectief.
- Twee groepen in Amersfoort, met inwoners van Amersfoort, Leusden en Soest, voor het niet-randstedelijk perspectief.

Alle respondenten hebben een passende vergoeding ontvangen voor hun deelname in de vorm van een geldbedrag.

5 Projectteam

Het projectteam bestond uit twee senior onderzoekers met een ruime ervaring met verkennend onderzoek, tevens op politiek-bestuurlijk niveau: Miriam Winninghoff en Tom van Dijk. Beiden kunnen vanuit andere onderzoeken de opgedane inzichten tevens in een breder perspectief plaatsen.

6 Algemeen

Het rapport is tot stand gekomen op basis van een uitgebreide analyse van de bevindingen. Daarbij zijn zowel verbale als non-verbale signalen (zoals lichaamstaal, intonatie die enthousiasme of juist weerstand verradt) meegenomen. De uitkomsten geven een goede indicatie van hoe de doelgroep de lokale democratie/politiek beleeft en welke aspecten daarin een rol spelen. Daarmee biedt het houvast voor de besluitvorming. Mening en gedachten mogen bij kwalitatief onderzoek niet direct getalsmatig worden geëxtrapoleerd (in de zin dat je kan stellen dat als 3 van de 30 respondenten iets vinden, die mening 'dus' bij 10% voorkomt). Om die reden vermelden wij in onze rapportage geen getallen.

Ferro Explore! is lid van de MOA (Marktonderzoekassociatie) en Esomar, als ook van de Research Keurmerkgroep, en respecteert de bijbehorende richtlijnen voor kwalitatief marktonderzoek, zoals weergegeven in de ICC/ESOMAR gedragscode. Ook is Ferro Explore! gecertificeerd volgens de internationale norm NEN-ISO 20252 (dit betreft de norm die de Research Keurmerkgroep vereist en die speciaal is ontwikkeld voor de marktonderzoekbranche).

Resultaten

1 Identificatie met buurt of gemeente

Hoge betrokkenheid

Er is zeker geen sprake van onverschilligheid of 'afgehaakt zijn' wanneer het gaat om zaken die direct aan de eigen leefomgeving raken. Deze genieten de interesse van de doelgroep. De respondenten geven blijk van een hoge betrokkenheid bij de eigen woonplaats, en dan met name bij de eigen wijk of buurt. Ze zijn ook (in elk geval gevoelsmatig, soms ook in meer actieve zin) bezig met wat er gebeurt in de buurt en met wat zij ervaren in de buurt.

Het heeft zeker mijn interesse, je buurt is toch je leven.

(groep Rotterdam)

Ook op een breder sociaal-maatschappelijk niveau zien we betrokkenheid bij de eigen woonplaats (veelal op wijk- of buurniveau, soms ook breder). Zo zet een deel van de respondenten zich actief in via vrijwilligerswerk in de woonplaats (bijvoorbeeld 'het maatjesproject', koken voor ouderen, jeugdtrainer bij een sportvereniging, wandelen met dementerenden, etc.). Een groot deel zegt open te staan voor participatie (vrijwilligerswerk, iemand uit je buurt helpen), als zij zouden weten waaraan behoefte is.

Wensen voor de buurt/woonplaats

De respondenten hebben kaartjes uitgezocht met waarden die uitdrukken wat zij als belangrijk ervaren voor hun eigen woonplaats, wat zij voor hun woonplaats wensen. Alle respondenten hebben hier een duidelijk beeld bij en kunnen goed toelichten waarom zij waarden hebben gekozen, wat zij voor zorgen om de leefomgeving en idealen voor de leefomgeving ze voor hen representeren.

De meest genoemde waarden behoren tot de groep 'Basics'. Het is de groep van waarden die gaan over de waarden die iets lager in de Maslow hiërarchie staan en die te maken hebben met het zoeken van veiligheid en geborgenheid. De waarden kaartjes zijn: Veilig-Beschermd, Verbonden-Samen, Warm-Zorgzaam en Orde-Structuur. Andere waarden die worden genoemd, als gevraagd wordt naar wat men wenst voor de eigen woonplaats of woonomgeving, zijn: Ontspannen-zorgeloos, mooi-schoonheid, waardering-erkenning, gezondheid-voeding, prestatie-voortgang, idealisme-betere wereld.

Verbonden en samen, warm en zorgzaam

Men wenst een woonomgeving waarin je je veilig en geborgen kunt voelen, waar contact is onderling, waar mensen voor elkaar zorgen, elkaar kennen, elkaar groeten, verdraagzaamheid tonen, en elkaar durven aan te spreken op zaken en er sprake is van succesvolle integratie.

Tegelijkertijd mist men de eenheid nu, ervaart men toenemende individualisering, een omgeving die minder dan gewenst voldoet aan de gewenste waarden van samen en verbonden, warm en zorgzaam, veilig en beschermd. Sanering/bezuinigingen op wijkvoorzieningen die contact onderling faciliteren worden veelal spontaan genoemd als een belangrijke oorzaak voor het verdwijnen van onderling contact en een buurtgevoel.

Het zou fijn zijn als er meer nadruk kwam liggen op verbonden en samen. Een wat meer dorpsachtig gevoel. Ik snap dat dat niet logisch lijkt niet in de grote stad, maar per wijk ofzo. Dat mensen elkaar leren kennen.

(Rotterdam)

Vroeger zei je elkaar gedag. Nu denkt iemand 'huh had je wat?' (andere respondent) Ja, die hallo, daar begint het mee. een stapje ergens naartoe. Dat is wat je nu te weinig hebt.

(Rotterdam)

Meer sympathie en openheid. Weten wie je buren zijn.

(Rotterdam)

Tegenwoordig doet niemand meer iets voor elkaar. Iedereen doet zijn eigen ding en naar anderen kijken gebeurt haast niet meer. Iedereen leeft voor zichzelf. En als je dat niet meer zou kunnen hebben, dan zou je met zijn allen ervoor kunnen zorgen dat het veilig is.

(Rotterdam)

Iedereen denkt alleen maar aan zichzelf tegenwoordig. Ik zou het buurtgevoel meer terug willen.

(Amersfoort)

Ik woon in een woonwijk, maar niet echt in een leefwijk. Eerst was er een wijkcentrum, was ik vrijwilliger, dat is verdwenen. In Hoogland was er voor jongeren het een en ander te doen en dat is ook verdwenen. Jongeren hangen op straat. Geef ze weer een eigen plek, iets dat voor hun is. Wij hebben een zandbak met klimrek, als mijn kleinzoon kwam spelen en ik op het bankje ging zitten daar, dan maakte ik makkelijker contact met andere mensen.

(Amersfoort)

Veilig-beschermd, Orde-structuur

Ook veiligheid wordt genoemd als een belangrijke waarde. Veiligheid wordt gezien als een belangrijke randvoorwaarde voor het tot stand kunnen komen van een omgeving die gekenmerkt wordt door verbondenheid en contact.

Zo geeft een deel van de respondenten in Rotterdam aan dat je andere buurtbewoners niet eens veilig durft aan te spreken (je loopt het risico op verbale of zelfs fysieke agressie als reactie). Zij zeggen zelf ook niet altijd open te staan voor toenadering door anderen (angstig ten aanzien van 'vreemden').

De wens tot meer orde en structuur staat hier direct mee in verband. Orde en structuur worden gezien als belangrijke ingrediënten om te komen tot een veilige leefomgeving (handhaving, toezicht, politie, normen en waarden, sociale controle).

Men doelt dan op veiligheid in brede zin. Het betreft dan criminaliteit, maar zeker niet alleen. Veiligheid betreft ook een subjectieve beleving (je kunt je onveilig voelen, ook als er feitelijk niks onveiligs gebeurt). Dat de veiligheid in realiteit is toegenomen (wat blijkt uit harde cijfers), strookt niet met de perceptie van de respondenten (zij weten dit ook niet). Zij ervaren een samenleving die in toenemende mate onveiliger wordt.

Men wenst een omgeving waarin: kinderen veilig op straat kunnen spelen, je jezelf kunt zijn, je zelf veilig over straat kan, er sprake is van minder criminaliteit, drugsoverlast en minder overlast van hangjongeren.

Enkele citaten ter illustratie:

Ik woon bij een basisschool. Daar zijn best veel hangjongeren en ze dealen daar ook. Ik vind het niet prettig om daarlangs te lopen. Als ik daar melding van bij de politie doe, gebeurt er niks mee.

(Amersfoort)

Ik woon in Rotterdam Zuid. Daar ga ik mijn dochter echt niet buiten laten spelen. Ook niet als ze twaalf is. Ik woon echt wel in een krottenwijk.

(Rotterdam)

Trots-zelfverzekerd

Met name in Rotterdam komt ook trots-zelfverzekerd als belangrijke waarde naar voren: Trots op de stad en verbondenheid op stadsniveau (trots op Rotterdam, op de Rotterdamse mentaliteit van aanpakken, de multiculturele samenleving, het economisch belang van de havenstad, de skyline). Deze trots (die ook kan verbinden) zien we veel minder terug in dorpse omgeving.

Andere waarden die naar voren komen

Ontspannen-zorgeloos

In alle groepen komt ook de wens naar voren voor een leefomgeving waarin je je ontspannen en zorgeloos kunt voelen. Ontspannen en zorgeloos als tegenhanger voor de hectiek van het drukke leven.

Creatief-fantasie, Speels-plezier

Deze waarden betreffen de wens voor een leefomgeving waar ruimte is voor ontwikkeling en voor plezier. Men denkt hierbij met name aan jonge kinderen en jongeren. In dit kader noemt men veelal dat alles wat er voor jongeren en kinderen was, is wegbezuinigd: speeltuinen, clubhuizen. Deze hadden zowel de functie van ontmoetingsplaats als van plaats waar ontwikkeling werd gestimuleerd in de vorm van activiteiten die werden aangeboden (muziekles, schilderen, dansles etc.). In Rotterdam wordt in dit kader tevens gerefereerd aan het verdwijnen van subsidies op sport. Ook festivals dragen bij aan plezier in de stad.

Het verdwijnen van (of bezuinigen op) deze zaken, is van negatieve invloed op de behoefte aan verbonden en samen zijn en veiligheid. Zo komt in alle groepen naar voren dat hangjongeren (die nu overlast veroorzaken) gewoon geen plek voor zichzelf meer hebben doordat clubhuizen zijn weggesaneerd.

Gezondheid-voeding en Idealisme-betere wereld

Hier betreft het veelal de wens voor een gezonde leefomgeving en voor aandacht voor duurzaamheid. Een leefomgeving:

- Met voldoende groen/natuur.
- Goede/schone luchtkwaliteit.
- Met voldoende aanbod van verantwoorde horeca (in tegenstelling tot enkel fastfood) en biologisch eten.
- Meer oog voor duurzaamheid: zonnepanelen op de daken, minder gebruik van plastic.

Mooi-schoonheid

Deze waarden representeren de wens voor een schone, mooie en verzorgde leefomgeving: geen straatvuil, schone straten.

Prestatie-voortgang

Enkele respondenten kiezen ook deze waarde uit. Deze drukt de wens tot blijvende ontwikkeling en blijven meetellen uit. In Rotterdam: een speler van betekenis blijven op de wereldmarkt. In Amersfoort: een aantrekkelijke plek zijn voor bezoekers en toeristen, die goed zijn voor de plaatselijke economie.

Woningmarkt

Alhoewel geen waarde op de waardekaartjes, wordt de verschuivende woningmarkt (en met name het behoud van beschikbare en betaalbare woningen) veelvuldig genoemd als aspect dat men belangrijk vindt voor de eigen woonplaats.

De ervaring van de respondenten is unaniem dat de bewoners met lage inkomens verdreven worden uit de stad (en dat "import" zich daar wel mag vestigen), en dat de beschikbaarheid van betaalbare woningen (zowel voor starters als doorstomers) veel te laag is. De gemeente is hiermee onvoldoende trouw en loyaal aan de oorspronkelijke bewoners. Gentrificatie vormt aldus een belangrijke bron van onvrede. Mede hieraan ontleen de respondenten het gevoel dat de politiek niet voor hun belangen opkomt. Een van de aspecten die mede kunnen maken dat zij politiek gezien afhaken.

2 Beeld van wat de gemeente (wel en niet) doet

Geen gedetailleerd concreet beeld

De respondenten hebben nauwelijks kennis van, en ook geen interesse in, wat de gemeente (wel en niet) doet. Ook hebben zij nauwelijks tot geen idee van hoe het gemeentebestuur eruit ziet (welke functies en bijbehorende verantwoordelijkheden).

Dit wordt geweten aan het ontbreken van openheid vanuit de gemeente en wordt tevens geweten aan de afstand die men ervaart tot de gemeentepolitiek en –bestuur (waarvoor de gemeente verantwoordelijk wordt gehouden), die leidt tot desinteresse en gebrek aan vertrouwen.

Vooraf een negatief beeld: emotionele afstand en gebrek aan vertrouwen

In alle groepen komt een sterk negatief beeld naar voren dat zich kenmerkt door een grote emotionele afstand. Het schetst een gemeente(bestuur) dat:

- Onzichtbaar is, geen openheid geeft.
- Inefficiënt werkt en langs elkaar heen werkt.
- Onvoldoende voeling heeft met de praktijk (besturen van achter hun bureau) en niet naar de burgers luistert, maar over hun hoofden heen besluiten neemt.
- Eigen belang voor dat van de burgers laat gaan.
- Veel geld kost (dure eindejaarsborrels, hoge salarissen).
- Beloften niet nakomt.
- Onvoldoende loyaal is aan oorspronkelijke bewoners (betaalbare woningen).

Het beeld wordt primair gevoed door anekdotische negatieve verhalen/ervaringen. Het betreft hier veelal slechts enkele ervaringen of verhalen, zelf opgedaan of indirect van horen zeggen. Deze hebben echter veel kracht en leiden tot een zeer negatief, beklijvend beeld. In alle groepen is gevraagd of men ook positieve verhalen kan delen die getuigen van goed gemeentebestuur. Dat kunnen de meeste respondenten niet.

Het vertrouwen van de respondenten in de politiek, zowel lokaal als nationaal, is in de afgelopen jaren afgenomen. Zij maken hierbij geen onderscheid tussen de nationale en lokale politiek in hun beleving ("één pot nat").

Enkele citaten ter illustratie:

(moderator) Wat doet het gemeentebestuur? (respondenten) we weten dat allemaal niet. Dat gebeurt toch allemaal achter gesloten deuren?

(Rotterdam)

Ze regelen het financiële belang van Rotterdam. Betalen bijvoorbeeld een x bedrag aan het Rijk voor gebruik van bepaalde wegen. Denk ik hoor. Want ik heb helemaal niks met politiek. De een is een nog grotere leugenaar dan de ander.

(Rotterdam)

Mag ik een voorbeeld geven? Ik werk in gas, water, elektra. Dat is bij de Maastunnel, dat moeten wij aanleggen. Weg open, klaar, wordt het dichtgegooid. En twee weken later zeggen ze "oh ja we zijn de stadsverwarming vergeten", gaat de boel weer open. En daarna blijkt dat de riolering nog moet worden gedaan. Zulke fouten.

(Rotterdam)

Helemaal blanco....echt geen idee.

(Amersfoort)

Zouden die mensen wel naar elkaar luisteren? Voor verkiezingen waren ze gewoon ruzie met elkaar aan het maken.

(Amersfoort)

Ik heb geen hoge pet op van die mensen. Ze komen en gaan wanneer ze willen en zijn meer met zichzelf bezig dan met Amersfoort. Amersfoort is een rijke stad en heeft toch onder curatele gestaan. Hoe kan dat? Ik zie alleen maar blunders. Ik zie weinig positieve dingen naar voren komen.

(Amersfoort)

3 Mate waarin men zich vertegenwoordigd voelt in de gemeente?

Men voelt zich niet vertegenwoordigd

De respondenten geven aan zich niet vertegenwoordigd te voelen door het gemeentebestuur, in de gemeentepolitiek. Het merendeel van de respondenten is volledig afgehaakt als het op gemeentepolitiek aankomt (zoals eerder beschreven betreft het een politiek afhaken, niet een sociaal-maatschappelijk afhaken). De politiek heeft hen in de steek gelaten en het vertrouwen geschaad.

Het uitbrengen van je stem wordt door de niet-stemmers niet ervaren als een geloofwaardige, effectieve goede manier te zorgen dat je gehoord wordt in de gemeente. Ook respondenten die wel stemmen geven aan dat het uitbrengen van een stem bij de gemeenteraadsverkiezingen op zichzelf niet borgt dat je je ook goed vertegenwoordigd wordt (meer hierover in de paragraaf over niet stemmen).

Men wil wel gehoord worden!

De respondenten geven er sterk blijk van dat ze gehoord willen worden. Zij wensen dat de politiek bestuur de burger opzoekt, vraagt wat de burger wil. De verbinding moet primair vanuit de gemeente richting de burger komen is de opinie (want de politiek en het bestuur hebben de burger in de steek gelaten is de perceptie), en niet vanuit de burger naar de politiek. De politiek moet de omstandigheden, de randvoorwaarden creëren om (weer) verbonden te (kunnen) zijn.

Dat je gehoord wordt door de gemeentepolitiek, en dat besluiten ook namens jou als burger worden genomen (indien je je mening/wensen kenbaar maakt door bijvoorbeeld te stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen) wordt in het geheel niet zo ervaren. Niemand noemt dat, en ook bij doorvraag komt dit niet naar voren. Op de vraag hoe bepaalde besluiten in de gemeenteraad tot stand zijn gekomen, antwoord niemand dat zij hier input voor hebben gegeven door te stemmen.

De algemeen geldende ervaringen en sentimenten zijn "ons wordt niets gevraagd", "ze luisteren niet naar ons", "ze doen toch wat ze zelf willen", "ze denken alleen aan zichzelf". De respondenten noemen dit als belangrijkste reden voor hun gebrek aan vertrouwen, passiviteit, gelatenheid en desinteresse.

4 Motieven om al dan niet te stemmen

Een aanzienlijk deel van de respondenten geeft aan niet gestemd te hebben bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen (en veelal ook niet bij eerdere gemeenteraadsverkiezingen). Degenen die dit wel hebben gedaan hebben dit vaak niet gedaan omdat zij inhoudelijk weloverwogen voor een bepaald programma of partij hebben gekozen. Nu zijn de respondenten ook geselecteerd op een lage politieke betrokkenheid, en is voorrang gegeven aan diegenen die niet deelnamen aan de meeste democratische processen zoals stemmen (immers de doelgroep van dit onderzoek wordt gevormd door 'politieke afhakers'). Toch zien we ook in andere kwalitatieve onderzoeken die we de afgelopen jaren uitvoerden dat de bereidheid om je inhoudelijk te verdiepen in partijidealen en standpunten sterk is afgenomen en dat het vertrouwen in de politiek en democratie over het algemeen zeer laag is.

Niet stemmen: geen vertrouwen, complex, geen interesse

De belangrijkste redenen om niet te stemmen die in dit onderzoek naar voren zijn gekomen zijn: afgehaakt zijn, gebrek aan vertrouwen in de politiek (ze luisteren toch niet), en stemmen is bovendien moeilijk: de vraagstukken zijn complexer geworden dan vroeger, en niet alle vraagstukken hebben je persoonlijke interesse.

Geen vertrouwen

De voornaamste reden om niet te stemmen is het gebrek aan vertrouwen in de politiek. De politiek heeft de respondenten 'in de steek gelaten' is hun ervaring. Het algehele sentiment is dat de politiek niet naar de burger luistert, haar eigen gang gaat, niet sterk bezig is met het belang van de burger, maar meer met het eigen belang, verkiezingsbeloften niet nakomt.

Ik stem nooit. Het interesseert me niet. Er gebeurt toch niks mee.

(Rotterdam)

Ik geloof er niet meer in. Er was een wethouder die in Rotterdam moest komen wonen. Hij had een huis ergens anders en daar moest een grote hypotheek voor worden betaald. Toen bleek dat de gemeente moest meebetalen. Dat soort zakkenvullers. Daardoor denk ik, ik doe het niet meer.

(Rotterdam)

Ik heb een keer gestemd. Of we de gulden wilden behouden of niet. Daar heb ik gezien dat het niks uitmaakt wat ik doe. 90% wilde gewoon de gulden houden en toen kwam toch de Euro.

(Rotterdam)

Ik weet dat er een reuzenrad komt voor de Markthal. Veel mensen wilden dat niet. En hij komt er dan toch. Wat heeft het voor zin dan?

(Rotterdam)

Toen Pim stierf toen ging Rotterdam naar de klote. Er wordt niet meer logisch nagedacht. De gemeente doet dat precies hetzelfde. Ze lossen dingen op met de verkeerde middelen. Er wordt niet geluisterd. Stemmen tellen hier niet, daar ben ik stellig van overtuigd.

(Rotterdam)

Ik stem niet. Het zijn allemaal leugenaars.

(Rotterdam)

Ik heb niet gestemd. Gemakzucht, het is toch een zootje daar. En wordt er wel naar mijn stem geluisterd vraag ik me af.

(Amersfoort)

Wat ik me realiseer. Ik krijg een opstandig gevoel tegen die tijd. Je ziet niets anders, al die politici ineens in beeld, in programma's (ook bij gemeenteverkiezingen is dit zo). Zoveel overdaad. Ik word gewoon opstandig. Ik ga daar niet aan meedoen. Maar het is wel weer belangrijk.

(Amersfoort)

Ik heb dit keer niet gestemd, kwam zo niet uit. Ik had andere dingen te doen. Het kan wel eens gebeuren dat ik denk "laat maar zitten". Gemakzucht, geen betrokkenheid. Ik denk niet dat mijn stem doorslaggevend is. Je stemt nu ook niet over besluiten die ze later nemen. Het is niet zo dat je ze door niet te stemmen een volmacht geeft van "doe maar wat je wilt". Ik

(Amersfoort)

Wat maakt het uit? Ze doen toch wat ze willen.

(Amersfoort)

Onduidelijkheid: versnippering

De knelpunten die hier beschreven worden, worden ervaren door zowel de respondenten die wel stemmen als die niet stemmen.

De veelheid aan partijen, en het soms relatief als klein gepercipieerde onderscheid tussen partijen, maakt het bepalen van je stem moeilijk. Men ervaart keuzestress.

Er zijn zoveel keuzes: landelijke partijen, gemeentelijke partijen, christelijke partijen. Zoveel keuzes! Om dan uit te gaan vinden welke belangen bij een partij passen...

(Amersfoort)

Het is wel leuk dat je meerdere smaken hebt, maar er is te veel smaak. Net als bij de ijsboer. Uit 6 smaken kies je sneller dan uit 20.

(Amersfoort)

Geen 100% match vanwege stemmen op 'een pakket' en compromissen

Ook komt naar voren dat het bepalen van je stem (te) lastig is. Mede vanwege de mix van issues/thema's waarop je je voorkeur moet bepalen. Je stemt immers voor een programma, een mix aan partijidealen, en dit geheel sluit veelal niet naadloos aan op jou persoonlijk. Er bestaat simpelweg geen partij die 100% matcht met jouw gedachten en wensen. Daar komt dan bovenop dat die partij weer in onderhandeling moet met andere partijen. De compromissen die hiermee gepaard gaan zorgen voor nog meer afzwakking.

*Ik stem niet omdat eigenlijk in alle partijen iets zit waar je het mee eens bent.
Om een keuze te maken... dat vind ik dan veel te moeilijk.*

(Amersfoort)

Ik heb wel gestemd, maar ze hebben een partijprogramma. Uiteindelijk wordt dat geregisseerd en blijft de helft over.

(Amersfoort)

Ik zou op een partij moeten stemmen waar ik het deels niet mee eens ben. En het komt toch op een grote hoop. Ik wil meer zeggenschap, en ik wil niet kiezen op een standaardpakket... (andere respondent). Ik heb ook niet gestemd. Om dezelfde reden. Ik vind het ook allemaal een beetje lastig. Zit je je in te lezen, doe je stemwijzer. Denk je: moet ik daar nou op stemmen? Daar wil ik eigenlijk ook niet op stemmen.

(Rotterdam)

Een deel van de respondenten vindt het tevens moeilijk dat een partij die landelijk in jouw belang is, niet noodzakelijk ook op lokaal niveau in jouw belang is. Zij ervaren hierin een tegenstrijdigheid: een partij moet goed voor je zijn of niet. Dit kan ook afdoen aan de bereidheid om te stemmen, het is allemaal te complex en onlogisch.

Niet stemmen is niet heel erg

De respondenten is gevraagd in hoeverre zij het 'erg vinden' als je niet stemt. Het merendeel van de niet-stemmers vindt dit geen enkel probleem. De gelatenheid, en het gebrek aan betrokkenheid, is groot, en 'het systeem' sluit niet aan bij hun wens om alleen op bepaalde onderwerpen invloed uit te oefenen. Het vergt een grote inspanning om je stem te bepalen. En deze inspanning wordt in de praktijk niet beloond (de politiek stelt je zwaar teleur). Bovendien willen zij ook niet 'stemmen om te stemmen'. Deze respondenten ervaren geen 'burgerplicht' om te gaan stemmen.

Degenen die wel stemmen denken hier veelal anders over. Stemmen is een verworven recht, en dat recht moet je benutten. Ook heb je volgens hen geen recht van klagen als je niet gestemd hebt. Dat neemt niet weg dat ook zij zeggen een veel minder betrokken en weloverwogen stem uit te brengen dan dat zij vroeger deden. En dat ook zij minder vertrouwen hebben in de politiek.

Redenen om wel te stemmen

Als men stemt, is dat meestal omdat het een verworven recht betreft, en men het gevoel heeft dat 'het hoort' (burgerplicht). Stem je niet, dan heb je bovendien ook geen recht van klagen aldus de stemmers in dit onderzoek (en tevens andere onderzoeken).

5 Wat kenmerkt goed gemeentebestuur

De respondenten hebben aangegeven wat zij nodig vinden voor goed gemeentebestuur. Zij hebben zich hierbij ook, maar zeker niet alleen, laten inspireren door de 23Plus1 kaartjes met waarden.

Samen, verbonden, veilig

Zoals ook in de eerste paragraaf geschetst is, is er een sterke behoefte aan verbinding, contact, het kennen van je burens, zorgen voor elkaar. Dit betekent niet noodzakelijk dat iedereen veel in contact met de buurtbewoners wil staan. Wel vindt men het belangrijk dat de randvoorwaarden het met elkaar in contact kunnen staan door de gemeente moeten worden gecreëerd en geborgd. Momenteel ervaart men juist veel 'uitholling' op dit gebied. De gemeente zou ervoor moeten zorgen dat je in dit opzicht meer veilig en geborgen kunt voelen.

Concreet noemt men veelal: faciliteiten creëren/behouden om elkaar te ontmoeten (buurthuizen, clubhuizen, wijkcentra, speeltuinen), meer veiligheid op straat en meer toezicht en handhaving. Ook zorgen voor voldoende aanbod van betaalbare woningen op de woningmarkt wordt gezien als cruciaal voor op een positieve manier invulling geven aan samen-verbonden: er moet een plek zijn voor iedereen.

Leer wensen van de burger kennen, betrek ons erbij

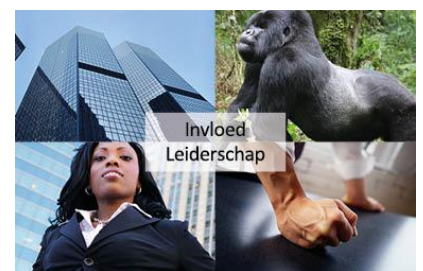
De gemeente zou prioriteit moeten geven aan het leren kennen van de burger en inzichtelijk krijgen (uit eerste hand) wat de burger wil, waar behoefte aan is. Dit komt sterk spontaan naar voren (men wil echt worden gehoord!), en ook in de keuze van de kaartjes.

Goed bestuur wordt volgens de respondenten allereerst gekenmerkt door bestuurders die aantoonbaar interesse hebben in, en betrokken zijn bij de burgers voor wie zij besturen. Goed bestuur komt ook tot stand in samenspraak met, of met inspraak van, de burger. De burger wordt bij besluitvorming betrokken op een geloofwaardige en vertrouwenwekkende manier.

De gemeente zou veel meer goed onderzoek moeten doen naar wat burgers willen. Dit onderzoek hoeft overigens niet alleen door onderzoeksbureaus uitgevoerd te worden, de gemeente kan hier zelf ook een grote rol in hebben. Respondenten geven aan: kom achter je bureau vandaan, leer van ons, ga de straat op, trek de wijken in, kom op scholen langs, bezoek tehuizen, etc.

Primair zou de gemeente de burger moeten opzoeken, tegelijkertijd moet het gemeentebestuur ook goed toegankelijk zijn voor het geval dat de burger zelf contact wil maken.

Waardekaartjes die de behoefte uitdrukken aan een gemeente die verbonden is met de burger, en die besluit en opereert vanuit kennis van de burger zijn:

Enkele citaten:

Loyaal-moreel: Vooral dat ze loyaal zijn naar de burgers. Dat ze toch wel achter de burger staan. Kijken wat de burgers willen. En niet hun eigen keuzes maken. Niet alleen kijken naar wat beter voor hun is.

(Rotterdam)

Vragen stellen en met mensen praten. Bij mij in de wijk zijn een aantal aanspreeklocaties, door de mensen zelf opgezet. Zoals in een leeszaal, daar komen mensen langs om dingen te vragen. Daar zijn ook informatieavonden, door de deelgemeente. En daar komen eigenlijk alle lagen van de bevolking. Leg daar je vragen neer als bestuur, ga ook langs basisscholen, sportscholen.

(Rotterdam)

Dat ze met plannen komen en het niet gelijk uitvoeren, maar aan je voorleggen wat de mogelijkheden zijn. Mensen het idee geven dat je meetelt.

(Rotterdam)

Eerder per wijk kijken wat de behoeftes zijn. Misschien dat je kan stemmen voor bepaalde dingetjes. Zoals ik zeg: voor de speeltuinen en de buurthuizen. Bijvoorbeeld via een app ofzo.

(Rotterdam)

Ontdekken en nieuwsgierig: Ontdek wie je burgers zijn en wees nieuwsgierig naar wat ze willen. Dus wie in de stad wonen die je bestuurt. Net als met dit onderzoek: wat vinden mensen fijn en wat kan je voor elkaar betekenen? Genoeg mensen willen meedoen, maar geef ze dan een kans. Stel subsidies beschikbaar. Niet dat je iets voorgekauwds geeft wat mensen dan moeten uitvoeren. Onderzoek of mensen ergens behoefte aan hebben in een wijk, wat je in die straal (wijk) kunt doen voor elkaar. Een voorbeeld: wij hebben een pleintje met een vijver en in het midden van die vijver is een eilandje met bomen. Nu staan er houten dieren op, kunstwerken, waarvan ik denk: misschien had er een leuk speeltoestel bij gekund. Dat bedoel ik. Vraag dat maar eens aan de buurt. Ik heb hierover geen flyer gezien, en ik zou niet eens weten wie ik zou moeten aanspreken in mijn buurt. Ik ken de wijkagent niet. Ik zie je niet.

(Rotterdam)

Het volk vaker raadplegen, dat gebeurt nu veel te weinig. (andere respondent) en uit je kantoor komen, rondlopen en rondfietsen, voelen hoe het is. Bij ons is een fietspad verkeerd aangelegd en als diegene even de moeite had genomen om zelf dat fietspad te fietsen (in plaats van op een bouwtekening kijken vanachter zijn bureau), dan was dat nooit gebeurd. (andere rp) Desnoods met een vragenlijst de wijk door.

(Rotterdam)

Waardering-erkenning: betrek ons erbij, luister naar ons!

(Amersfoort)

Verbinding-samen: meer de burger erbij betrekken

(Amersfoort)

Voor goed bestuur is nodig dat ze meer praten met de mensen. Als in het centrum alle kleine winkels verdwijnen. Dat is erg, het is een doodoener dat alles via internet wordt gedaan. Mensen vinden het ook leuk om te snuffelen en te passen. Er komt nu niks anders dan horeca voor in de plaats. Dan denk ik: ga de straat op en vraag wat wij willen. En praat met de winkeliers en de winkeliersverenigingen!

(Amersfoort)

Als ze iets fout hebben gedaan, dat ze dat dan erkennen. Bijvoorbeeld zomaar ergens een drempel aanleggen. Of het Eemplein, die rotonde daar, dat is de flop van Amersfoort. Kom daar eerlijk voor uit.

(Amersfoort)

Open-nieuwsgierig: open staan voor ons. Ik heb daar slechte ervaringen mee. ik zat in een wijkplatform, we gaven er allemaal onze tijd voor op, er werd niks mee gedaan. Dat zou wel moeten. Ze moeten dan in elk geval laten weten waarom ze er niks mee doen: waardering-erkenning.

(Amersfoort)

Informatie en inspraak op thema's (op wijkniveau),

De interesse in de politieke besluitvorming en de uitkomsten van de besluiten die genomen worden in de gemeente is sterk afhankelijk van de persoonlijke situatie en de wensen die men voor ogen heeft voor de leefomgeving.

De respondenten geven aan dat niet elk thema hun persoonlijke interesse heeft en dat zij derhalve niet over alles input zouden willen geven of invloed zouden willen hebben. De interesse gaat het meest uit naar issues die direct aan het eigen leven raken (veelal op wijkniveau). Bijvoorbeeld: heb je kinderen, dan vind je het belangrijk dat zij veilig buiten kunnen spelen, ben je een starter op de woningmarkt, of heb je een kind dat starter is, dan vind je dat onderwerp waarschijnlijk belangrijk genoeg om over geïnformeerd te worden en er je mening over te geven.

Op sommige thema's zou men meer invloed willen kunnen uitoefenen. Het betreft dan vraagstukken waarop de buurt invloed zou moeten kunnen hebben, zoals: moet het buurthuis blijven of niet, wil de buurt een kunstwerk of een speeltoestel op het plein, welke oplossingen omarmt men voor infrastructuurvraagstukken in de buurt, etc.

Op meer continue basis en niet alleen zenden maar vooral ook ontvangen

Contact met burgers zou niet alleen tijdens de verkiezingstijd plaats moeten vinden, maar een veel meer continue karakter moeten hebben in de tijd. Ook zou het niet alleen moeten gaan om het informeren van burgers, maar nadrukkelijk ook om het ontvangen van input, ook al in de ontwerpfase van plannen.

Als je moet gaan stemmen dan weten ze je allemaal te vinden. Allemaal! Laat daarna ook nog eens je kop zien!

(Rotterdam)

Openheid en eerlijkheid: laat zien wat je doet en licht waar nodig toe

Niet alleen is het belangrijk dat het gemeentebestuur meningen en input ophaalt bij burgers, maar ook dat het bestuur of de politiek laat zien wat ze doet. Het betreft dan de zaken waarmee ze zich bezig houden, besluiten die genomen worden, aandacht voor de (in)effectiviteit van het bestuur.

Het vertrouwen in de politiek, en draagvlak voor besluitvorming, kan versterkt worden door besluiten toe te lichten. Zo vertelt een respondent uit Leusden dat zij in een hofje woont waar auto's doorheenrijden. Ze had de gemeente gevraagd om paaltjes voor de ingang te plaatsen. Er zijn twee mensen van de gemeente langsgekomen om uit te leggen waarom dit niet kon. Daardoor heeft zij er nu vrede mee.

Zo min mogelijk (ook emotionele) afstand

Goed bestuur vraagt ook om betrokken bestuurders. Regelmatig is genoemd dat bestuurders idealiter afkomstig zijn uit de eigen wijk of woonplaats. Mensen die zelf zijn opgegroeid of wonen in je stad of dorp weten het beste wat er speelt en de burger identificeert zich makkelijker met hen.

In Rotterdam wordt in een groep opgemerkt dat het tevens belangrijk is dat de bestuurders sociaal zijn, zich gelijkwaardig opstellen, vrij van oordeel en niet vooringenomen zijn:

Ze moeten een beetje sociaal zijn. Vaak zijn ze heel intelligent, maar niet sociaal. (andere respondent) Ja, zich gewoon gelijkwaardig opstellen, oordeelvrij zijn. Mensen uit de politiek nemen toch vaak een bepaalde houding aan. Vooringenomen. Ik vind dat de dialoog daardoor niet goed op gang komt.

(Rotterdam)

6 In uitvoering: op welke wijze wil men wel of niet betrokken worden bij besluiten van de gemeente?

De respondenten geven vooral blijk van betrokkenheid bij bepaalde thema's (zoals betaalbare woningen, faciliteiten voor jongeren, veilig buiten kunnen spelen, meer verbondenheid in de wijk, etc.).

De betrokkenheid bij en interesse in de thema's is het grootst wanneer onderwerpen direct raken aan de eigen leefomgeving.

Wat wil de burger? Vraag het ons!

De algemene opinie is dat de gemeente inspanningen zou moeten verrichten om in contact te komen met de burger, en zich inzet om te inventariseren wat de burger wil, waaraan behoefte is in de wijk. Dit zou regelmatig gemonitord moeten worden. Dit vormt dan input voor besluitvorming.

Door bewoners op wijkniveau te consulteren kan draagvlak worden gecreëerd voor besluitvorming: voorleggen van beleidskeuzes, input ophalen. Het betreft hier nadrukkelijk niet alleen reflectie van de burger op voorgenomen plannen en besluiten, het betreft soms ook de wens tot ontwikkeling en uitvoering van beleid in samenspraak met de burger.

Er is te weinig interactie met de burgers, ze worden niet genoeg betrokken. Goed bestuur bestaat ook uit burgers een platform geven in de vorm van subsidies en een stem. Initiatieven uit de wijk kunnen ook handen en voeten krijgen. Er wordt toch al zo veel over wijken besloten, maar niet vanuit.

(Rotterdam)

Op tijd mensen erbij betrekken. Dan heb je nog de mogelijkheid om mee te denken. Als ze nog in de aanloopfase zitten. Wij zijn een aantal dingen van plan, we willen dit en dit realiseren bij jou in de buurt. Wil je meedenken, kun je aandachtspunten noemen. Ik denk dat ik daar wel voor open sta.

(Amersfoort)

Toegankelijk: face-to-face of nieuwe media

De gemeente wordt primair verantwoordelijk gehouden voor het tot stand brengen van, en invullen van, dit contact. Het contact zou zo toegankelijk mogelijk moeten zijn. Voor een groot deel van de respondenten betekent dit dat men elkaar lijfelijk moet kunnen ontmoeten, face-to-face contact. Met name in Rotterdam is er een grote behoefte aan momenten en plekken, centrale fysieke openbare ruimtes waar gemeentebestuur en burger elkaar kunnen ontmoeten:

- De gemeente die de burger opzoekt, bijvoorbeeld op basisscholen, bibliotheken, wijkcentra, clubhuizen, sportverenigingen, etc.
- Gebouwen van de (deel)gemeente waar je binnen kunt lopen, open spreekuur (per onderwerp).

Zeker voor Rotterdam is het belangrijk om ergens op wijkniveau een gebouw te kunnen binnenlopen. Het betreft hier natuurlijk ook een veel grotere stad, waar het verdwijnen van deeltkantoren sterk wordt betreurd. Het heeft geleid tot een gevoel van nog meer afstand tot de gemeente.

Ook andere vormen van contact kunnen laagdrempelig zijn, zeggen de respondenten, zoals What's app groepen, een wijkforum, een facebookpagina. Voordeel van deze media is dat ze 24/7 bereikbaar zijn en dat men er snel (zonder reizen) dingen op kan plaatsen.

Brieven en enquêtes worden gezien als minder effectief: veelal leest men deze niet, en soms zijn ze te ingewikkeld. Regionale kranten en huis-aan-huis bladen worden geschikt geacht als middel om burgers op de hoogte houden van wat er speelt, en om omroepen te plaatsen om te reageren.

Geen afstand en veilig: wijk coördinator of aanspreekpunt op wijkniveau

Het contact zou zo min mogelijk afstand moeten kennen en "veilig" moeten zijn. Men denkt in dit kader aan:

- Vaste contactpersonen in de wijk die bij je langs komen (of waar je zelf langs kunt gaan).
- Een soort spilfunctie in de wijk, de wijkcoördinator, idealiter ingevuld door iemand die in de eigen wijk woont. Deze persoon zou kunnen bundelen wat speelt in de wijk, waaraan behoefte is, en dit kunnen doorgeven aan het gemeentebestuur. Burgers kunnen deze persoon opzoeken, maar de spil loopt ook in de wijk en inventariseert ook actief zelf wat er speelt door dit aan bewoners te vragen. Ook zou deze persoon de functie kunnen hebben van gebundeld inzichtelijk maken wordt wat er in de wijk staat te gebeuren (bijvoorbeeld via een buurtapp, of via een

regionale tv-zender). Burgers kunnen dan hun reactie kenbaar maken aan deze spil. Ook kunnen zij bij dit centrale punt klachten en opmerkingen kwijt. De spil zou in dienst kunnen zijn van de gemeente.

Mensen zoals wij, niet in driedelig pak, uit mijn buurt, die het straatleven kennen. Een soort spil die in mijn wijk woont.

(Rotterdam)

Belangrijk zijn gelijkwaardigheid en openheid in het contact.

In Amersfoort doet een respondent de suggestie voor een informele borrel en festivals waarop je wethouders op informele wijze kunt ontmoeten en waar de politiek een gezicht krijgt. Dit zou het makkelijker maken om hen later te benaderen (drempelverlagend).

Faciliteer ook 'veilig' contact tussen burgers onderling

De gemeente zou ook contact tussen burgers onderling moeten faciliteren, door behoud van voldoende ontmoetingsplekken. Plekken waar men elkaar kan aanspreken, verbinding kan zoeken, initiatieven kan ontplooiën.

Directe democratie

In contact, interactie

De wens tot directere inspraak zoekt men vooral in een politiek die direct in contact staat met de burger, voeling houdt met en interacteert met de burger.

Referendum

De behoefte aan meer directe inspraak wordt niet noodzakelijkerwijs altijd goed ingevuld met de vorm van een referendum. Immers: een referendum betreft een ja-nee of voor-tegen stem. Hierbij heeft de politiek de keuzeopties voor de burger bedacht, er is relatief weinig ruimte voor samenwerking, eigen initiatief, zelf invloed hebben op de keuzeopties.

Een referendum gaat om voor of tegen. Ik zou het meer open willen houden, een open discussie.

(Amersfoort)

Daar komt bij dat er weinig vertrouwen is in deze vorm van democratie. Men kent diverse voorbeelden waarin niks of te weinig is gedaan met de uitslag van een referendum (Oekraïne, sleepwet). In dit kader noemt men veelal ook dat de politiek zich niets aantrekt van demonstraties of petitie's.

Conclusies en inspiratie voor oplossingsrichtingen

1 Aanleiding

In het kader van het programma Versterking Democratie & Bestuur, heeft het ministerie van BZK opdracht gegeven voor een open verkenning van hoe lageropgeleide politieke afhakers staan ten opzichte van de lokale democratie. Het einddoel van deze verkenning is om handelingsperspectieven te formuleren die helpen de doelgroep meer bij de lokale politiek te betrekken. De probleemstelling luidt:

Welke opinies en attitudes spelen er onder lageropgeleide politieke afhakers met betrekking tot de lokale democratie? En welke positieve potentie is er onder deze groep die als startpunt kan worden gebruikt om hen bij de politiek te betrekken?

Teneinde de benodigde inzichten te verwerven is in mei 2018 verkennend kwalitatief onderzoek uitgevoerd, in de vorm van focusgroepen met personen uit de doelgroep. In totaal zijn 4 focusgroepen van 2,5 uur elk uitgevoerd. Twee in Rotterdam, teneinde het stedelijke perspectief inzichtelijk te krijgen, en twee in Amersfoort, met tevens inwoners uit dorpen, teneinde het niet-randstedelijke perspectief in beeld te brengen.

2 Conclusies

Er blijkt sprake van een hoge mate van identificatie met, en betrokkenheid bij, de eigen woonplaats. Sociaal-maatschappelijk is men zeker niet afgehaakt. Men heeft vaak duidelijke ideeën over wat men wil/wenst voor de eigen leefomgeving. Ook de bereidheid om zich in te zetten voor de buurt is zeker in potentie aanwezig; een groot deel is al actief in dit opzicht. Er is een grote behoefte aan meer buurtgevoel of “wij gevoel”. De gemeente zou hierin de randvoorwaarden moeten creëren voor het tot stand brengen hiervan. Faciliteiten waar mensen elkaar veilig kunnen ontmoeten en waar de verbinding tot stand kan komen, zoals buurthuizen, clubhuizen, wijkcentra, bibliotheken etc. zijn hierbij van essentieel belang.

Het betreft aldus puur een afhaken in politieke zin. Het algemene sentiment is dat de politiek heeft verzaakt: de politiek luistert niet naar deze categorie burgers, heeft het echte contact met hen verloren. Dit is gestoeld op eigen ervaringen (politiek maakt beloften niet waar, werkt inefficiënt, maakt onvoldoende inzichtelijk wat ze doet en hoe ze beslist), maar ook op ‘anekdotische’ verhalen van anderen.

Voor herstel van het vertrouwen is het noodzakelijk dat de politiek meer naar deze burgers toe komt, het contact opzoekt, inventariseert wat zij willen, en hier vervolgens ook naar handelt. Kernwaarden hierbij zijn verbonden-samen-veilig-ontdekken en nieuwsgierig (sta open voor deze categorie burgers, betrek hen erbij). Belangrijk hierbij is dat deze groep open staat voor contact en zeker wel gehoord wil worden!

Ook zou zichtbaarder moeten worden gemaakt waar de gemeentepolitiek zich mee bezighoudt (wat is er besloten, wat is er bereikt, wat is goed gegaan en wat niet). Momenteel zijn gemeentebestuur en –politiek een grote black-box.

3 Inspiratie voor oplossingsrichtingen

We noemen hier enkele kansen voor het meer betrekken van de politieke afhakers bij de gemeente(politiek). Beter zou dit anders verwoord kunnen worden: het gaat er vooral om dat de gemeente(politiek) die lijkt afgehaakt te zijn van deze categorie burgers, de connectie opnieuw tot stand weet te brengen.

Het meer betrekken van deze groep bij de lokale politiek vergt veel inspanning, die met name (en als eerste) vanuit de politiek zal moeten komen. Belangrijk hierbij is dat deze inspanningen worden herkend als oprechte betrokkenheid en interesse van de politiek in deze groep burgers. Hiermee is de kans het grootst dat de maatschappelijke betrokkenheid die deze groep al heeft, tevens leidt tot meer politieke betrokkenheid.

Zichtbaarheid en toegankelijkheid van gemeentebestuur zijn cruciaal: de gemeente zou de omstandigheden moeten creëren waarin gemeente en burger met elkaar in contact komen. Veiligheid, geborgenheid en toegankelijkheid zijn hierbij van belang. Vrijwel alles wat de gemeente onderneemt om contact te maken met deze groep burgers zal worden gewaardeerd. Met name de meerdimensionaliteit van die pogingen is van belang.

Succescommunicatie (positieve verhalen over het samen met burgers tot stand brengen van ontwikkeling van de gemeente, aandacht voor wat er wel goed gaat) kan een krachtig vehikel zijn om tegengeluid te bieden aan de negatieve verhalen en het vertrouwen in de politiek te herstellen: er wordt ons wel wat gevraagd en er wordt wel geluisterd. Geloofwaardigheid is hierbij belangrijk. Deze kan worden vergroot wanneer er ook aandacht is voor de minder gunstige ontwikkelingen (fouten erkennen en oplossingsrichtingen communiceren). Vanwege de sceptische houding ten aanzien van de gemeente(bestuurders) kan overwogen worden wat hierbij de beste afzender is (bijvoorbeeld gemeente of burgers zelf).

Een thematische benadering (liefst op wijkniveau) sluit sterk aan bij de behoefte. Er kan een positieve invloed vanuit gaan op burgerparticipatie. Betreft het de eigen leefomgeving en interesse, dan is de kans groter dat men in beweging komt en verbinding zoekt. Men identificeert zich wel degelijk met de eigen stad of woonplaats. Maar de bereidheid om zelf in actie te komen (ook politiek gezien meer betrokkenheid te zijn), is waarschijnlijk groter bij een insteek op wijkniveau dan op gemeentelijk niveau.

Bijlage I: Gespreksleidraad

ons projectnummer:
5781

Gespreksleidraad

Project: afhakers lokale politiek
Methode: groepsgesprekken
Datum onderzoek: 17 en 24 mei 2018
Locatie: 17 mei: Fris Rotterdam 24 mei:
Respondenten.nl Amersfoort
Aantal respondenten: 6-7 per groep
Tijdsduur: 2,5 uur 15:30 - 18:00 en 18:30 - 21:00

Doel van het onderzoek

- Het onderzoek heeft tot doel met de doelgroep in gesprek te gaan over hun standpunten en attitude over de lokale democratie, met als einddoel om handelingsperspectieven te formuleren die helpen de doelgroep meer bij de lokale politiek te betrekken.

Uitleg

Bij kwalitatief onderzoek worden geen 'vragenlijsten' afgenomen, maar wordt een gesprek gevoerd. Dit gesprek heeft een vrij format en zal voor iedere groep anders verlopen. Op deze manier kan het perspectief van de doelgroep het beste uit de verf komen. Het heeft daarom geen zin om 'vragen' te formuleren. Wel heeft het gesprek een 'ruwe structuur'. Deze leidraad is een beschrijving van die structuur met daarbij steeds een korte uitleg en een lijst onderwerpen die aan bod kunnen komen. Er worden geen vragen in geformuleerd om schijnprecisie te voorkomen. Achter ieder blok zetten we een indicatieve tijd.

Introductie

15 min

De moderator legt de testsituatie uit:

- Welkom;
- Doel van het onderzoek: praten over de buurt/gemeente waarin je woont, hoe jullie dingen ervaren, waar jullie je mee bezig houden, wat jullie belangrijk vinden, etc.
- Onafhankelijkheid onderzoeker;
- Notulist, meekijkers en apparatuur;
- Anonimiteit en rapportage;
- Geen goede/foute antwoorden;
- Tijdsduur gesprek

Voorstelronde

Doel: elkaar een beetje leren kennen, het groepsproces op gang brengen.

- Elke respondent stelt zich kort voor: voornaam, gezin, bezigheden, iets leuks dat je hebt meegemaakt in de afgelopen maand

4 Aanpak groepsgesprekken

We vinden het belangrijk om het geheel zo open mogelijk in te steken, de respondenten zoveel mogelijk te laten vertellen. Dat betekent ook dat de moderator zo min mogelijk vraagpunten of discussiepunten inbrengt, maar in eerste instantie de groep vrij laat in associaties, gedachten, meningen, gevoelens en oplossingen.

Uiteraard heeft de groep wel een startpunt nodig. Als startpunten geven we mee:

- “wat wil je voor je woonplaats (stad/dorp), welke aspecten vind je belangrijk”
en
- “wat betekent dat voor de manier waarop de gemeente bestuurd wordt, welke elementen vind je hierbij belangrijk”

De respondenten zoeken allemaal enkele (2-3) kaartjes uit, uit de 23+1 kaartjes. En lichten hun keuze toe.

Zij doen dit twee keer:

- Allereerst voor wat zij belangrijke elementen vinden als het gaat hun eigen woonplaats. Dit wordt daarna plenair besproken
- En vervolgens voor wat dit betekent voor het gemeentebestuur. Opnieuw kiezen zij kaartjes uit van welke aspecten zij belangrijk vinden bij goed bestuur. Dit wordt daarna plenair besproken

De volgende vraagpunten komen aan de orde

We realiseren ons dat bovenstaande aanpak weinig concreet of 'vaag' kan overkomen. Om de opdrachtgever een idee te geven van de onderwerpen waar we input over hopen te krijgen, volgen hieronder enkele vraagpunten.

Echter: we gaan er vanuit dat veel al spontaan aan bod komt. Er wordt door de moderator niet specifiek naar gevraagd, tenzij de lading van deze aspecten niet gedekt is in de spontane, open verkenning

- Welke gedachten en gevoelens heb je bij je woonplaats? In hoeverre voelt het als jouw stad/dorp/wijk? Ervaar je een band?
- Hoe gaat het nou met jouw buurt/gemeente? Wat is je overal gevoel/indruk hierbij?

Gemeentebestuur

- Welke gedachten en gevoelens (spontane associaties) roept de gemeente(bestuur) op?
- Hoe dichtbij of veraf voelt de gemeente voor jou?
- Hoe doet het bestuur/de leiding/de burgemeester het?
 - Spontaan
 - En als we kijken naar de waarden die jullie gekozen hebben (kaartjes)?
 - Heb je het idee dat de gemeente weet wat je belangrijk vindt bij hoe je woonplaats geleid wordt?
 - In hoeverre voel je je begrepen, erkend en gehoord door de gemeente?
 - Voel je je onderdeel van het geheel?
 - In hoeverre voel je je goed vertegenwoordigd?
 - Wat zijn denk je de grootste prioriteiten van de gemeente en waarom?
 - Heb je de indruk dat de gemeente prioriteit geeft, of hetzelfde belang geeft aan die aspecten die voor jou belangrijk zijn (als je zelf zou willen)?
- Heb je enigszins een beeld van wat de gemeente (bestuur) wel en niet doet? Waar houden ze zich mee bezig? En waarmee niet?
- Heb je enigszins een beeld van de verschillende betrokkenen (functies en verantwoordelijkheden)? (er zijn verschillende politieke ambtsdragers met verschillende functies en bevoegdheden. Kan men dit onderscheiden van elkaar? Onderscheid tussen raad en college van B&W, maar ook in de raad: coalitie en oppositie)
- Waaraan moet een goed wethouder/raadslid/burgemeester voldoen (advies)?
- In hoeverre interesseert het je überhaupt? In hoeverre heb je interesse in politieke besluitvorming en de uitkomsten van besluiten die worden genomen in de gemeente? (waarom wel/niet, waarin wel en niet, etc.)

- Zijn er aspecten in de gemeente waarop je meer invloed zou willen hebben?
- In welke mate en op wat voor manier zou je dan bij betrokken willen worden bij besluiten van de gemeente (inspraak, informatie, etc.)?
- Kent het gemeentebestuur jouw wensen/behoefte? Waarom wel of niet?
- Wat zijn voorbeelden van situaties waarin je het gevoel had dat het gemeentebestuur jou goed begreep? Wat kenmerkt die situaties? Wat is ervoor nodig? (moderator: dit kan van alles zijn, zoals bijvoorbeeld bestuurders moeten meer onder de burgers komen, stemmen, etc.)

Stemmen

- Redenen om wel en niet te stemmen
- Hoe is het om te of niet stemmen
- Hoe erg is het eigenlijk als je niet gaat stemmen
- Hoe bepaal je je keuze, waar ga je op af, waar loop je tegen aan? (moderator: ontsluiten partijidealën, de personen/gezichten van verkiesbare mensen, of de issues inhoudelijk aansluiten bij wat jij belangrijk vindt, etc.)
- Zie je de fragmentatie van de raad (veel partijen) als een probleem of voordeel?
- Hoe zou je gemotiveerd kunnen worden om te gaan stemmen
- Verschillen in beleving tussen stemmen bij landelijke verkiezingen en gemeenteraadsverkiezingen

Kansen

Waar liggen kansen voor de politiek en het gemeentebestuur om te komen tot betere aansluiting, meer betrokkenheid van burgers en betere vertegenwoordiging?

Moderator legt uit: steeds meer mensen voelen zich minder betrokken bij de lokale, gemeentelijke politiek. Maar voor een goede werking van democratie is het nodig dat ook jullie betrokken zijn en je goed vertegenwoordigd weten/voelen. Daarom wordt dit onderzoek uitgevoerd: om te leren van jullie.

De respondenten zijn geheel vrij in de oplossingen/kansen die zij bedenken. Hier wordt geen richting aan gegeven door de moderator.

Indien de tijd het toelaat, en nog niet voldoende aan bod is gekomen, kunnen de volgende aspecten door de moderator worden ingebracht: als jullie denken aan goed gemeentebestuur, hoe zou dat dan moeten zijn (als het doel is dat iedereen zich goed vertegenwoordigd wordt en iedereen betrokken is erbij)

- Wat doet de politiek?
- Rol van ambtspersonen?
- Hoe gedraagt de leiding/bestuur/de burgemeester zich?
- Hoe worden meningen van bewoners opgehaald?
- Hoe wordt bepaald over welke onderwerpen (inhoudelijk) meningen moeten worden opgehaald?
- Hoe worden besluiten genomen?

- Wat kenmerkt informatie aan jullie?
- Is dit voor alle thema's/onderwerpen hetzelfde of is dit anders voor sommige onderwerpen?
- Hoe wordt ervoor gezorgd dat jij ook input geeft en je betrokken voelt?

Afsluiting:

- Eventuele vragen meekijkkamer
- Dank voor deelname